ПАН РАДНИК НА ВАКАЦІЯХ

Пан радник суду Левицький (не з тих Левицьких, що ви їх знаєте, тільки з тих, що жили колись у селі Піско-ватім, де пан радник ущасливив родину своїм приходом на світ дня 23 марта 1868 року) — так він заповів своїй сестрі і свому/ швагрові, священикові, що приїде до них на село на вакації на цілий місяць. Швагер уже вислав коні по него до стації, а сестра уже й ліжко постелила для него в окремій кімнаті, бо вже було вечором.

— Я певна, що він у нас довго не посидить,— говорила їмость до свого чоловіка.

— Чому?

— Та де він, старий кавалер, витримає ту! Але коли хоче і овшім! Аби не гадав, що я не рада єму.

— Тісно у нас,— замітив священик.— А я де буду спати?

— Та вже не журися, місце тобі найду.

І їмость пішла смажити курята, а єгомость почав читати часопис. Троє менших дітей, утомлених цілоденним біганням, уже спало, двоє старших ждало ще на приїзд вуйка та забавлялося тим часом у кухні, де було найвесе-ліше. Тут слуги вечеряли, два пси крутилися і незчисленна сила мух гуділа ще тихо при світлі лампи, як пчоли в пасіці.

Минула з година, як на подвір'ї затуркотів візок. Пан радник приїхав.

— Вуйко! вуйко! — закричали перші діти і вибігли на ґанок.

За ними вибігли і батько, і мати, також і слуги, для котрих сей гість був занадто великим паном, щоб не подивитися на него.

Пан радник досить легко, як на свою вагу, зіскочив з візка і увійшов у світлицю. Був се присадковатий, грубий панок, з головою так низько обстриженою, що виглядала, як лисина; і вуса мав підстрижені коротко, по-ново-модньому. Повне, рум'яне лице аж вилискувалося до світла. Цілий був зігрітий і спітнілий, мовби не їхав вечірнім холодком.

Сіли вечеряти. Курята були дуже смачні. Одного лише не доставало — а то доброго пива, до котрого пан радник привик.

— Я маю незле вино,— потішав гостя господар дому.

— Ні, дякую. І овшім, як нема пива. Спробую місяць обходитися без ніяких гарячих напоїв. Дев'ятдесять два кілограми ваги — чи ви гадаєте, що то легко носити? Прошу о квасне молоко.

Квасне молоко дійсно смакувало гостеві; випив з охотою, мов найліпше пиво.

Поговорили ще з годину і пішли спати. Пан радник роз-господарився у своїй кімнаті. Зняв заслону з вікна, дивуючись, пащо сестра то повісила, відчинив вікно настижір і легше відсапнув, коли з города повіяло холодком. Потім вийняв з валізи цахерліну і насипав багато під простирадло. Колдру відложив набік і лишив собі коц. Відтак поклався і почав читати часопис, що привіз із собою.

І Ісрша новинка, яку прочитав, була про хлопця, котрого вжалила муха і він помер від затроїння крові. Ся новинка зараз нагадала щось панові радникові, він встав з ліжка, витяг з валізи цілу пачку паперу Tangí efoot, що на него муха як сяде, то вже не відчепиться і згине страшною смертю. Сего паперу пан радник наклав повнісінько, де лиш міг, ще й на дивані над своїм ліжком пришпилив кілька аркушів.

Потім знову поклався і читав далі. Прочитав, що у Відні жінку славного лікаря вжалила також затроєна муха, її оперували, втяли ногу, але она таки померла. Мухи взагалі страшенні шкідники. В Америці дуже з ними воюють. І не диво. Они множаться просто без пам'яті, сідають де-будь і розносять нечистоту і заразу по людських мешканнях. Нема хліба, булки, м'яса і взагалі страви, котрої би они не занечистили. І далі широко та основно описувалося в часописі шкоди від мух і війну американців з ними.

По такій лектурі пан радник почув, як єму квасне молоко гуркотіло і переливалося всередині, хоч і не перешкоджало бажанню спати. Він уже не читав дальше, тілько придивився ще нетлям, що крутилися довкола свічки, загасив світло, обернувся і небавом захропів такими страшними свистами і голосами, що в саду під вікном кіт станув і довгий час слухав та надумувався, чи скочити у вікно до кімнати радника, де він звичайно ночував на канапі, чи ні. Поки що рішився не скакати.

Була саме опівніч. Панові радникові снилася муха, така велика, як чорний баран, дуже лобата і волохата, з великим червоним кровавим жалом. Она лізла по покривалі помалу і повагом просто до носа пана радника. Він виразно чув, що ще хвилина — і прийдеться єму цілком вмерти від ужалення. Коли мала муха доводить до смерті, то такий баран може чоловіка із'їсти, не питаючи, чи се радник, чи ні. Так радник зі страху аж перестав хропіти.

В ту саму хвилину кіт рішився дістатися до єго кімнати вікном. Оден скок — і він уже стояв на вікні, але на чімсь такім липкім, що ані ноги відчепити. Переполоханий, просто впав з вікна на поміст і зам'явчав так жалісно, як би хто єго різав. Потім якось ноги відорвав від паперу на мухи, але той тим часом причепився єму до хвоста і хребта. Для кота настала така грізна хвиля, що він почав з лопотом уганяти по кімнаті, по помості, канапі, столі — нарешті скочив на ліжко радника і знову зам'явчав дуже тривожно.

Страшна муха, що снилася радникові, нараз щезла; радник збудився і крикнув: "А кота!" Але кіт не вступався. Радник засвітив свічку, кіт зіскочив з ліжка, але на помості знову зам'явчав жалісно,— очевидно, з просьбою

0 рятунок. Радник засміявся, встав, зловив кота, віддер папір з шерстю і викинув наляканого кота вікном У сад.

Ся пригода не вибила єго зі сну, навпаки, забавила єго трохи, і він небавом знову хропів ще страшніше, як перше. Чули ви коли, як у тартаку пила, краюча пень дерева, свище, стогне і скрегоче,— отак пан радник хропів, а до того ще цмокав і пахкав устами, мовби пару випускав. Се значило, що тепер, хоч стріляй з пушок, він не збудиться.

З тої доброї нагоди скористали три комарі, що вікном влетіли у кімнату, тут довго гомоніли свою тоненьку пісню, нарешті надибали голову пана радника, зміркували, що на ній не попасуться добре, сіли на лице, чомусь і тут не посиділи довго і тільки, як найшли на накривалі товсту руку радника, засіли до пиру. Встромили жала у шкіру

1 нассалися так, аж їм животи напічнявіли і почервоніли. По такім пирі відлетіли собі спокійно вікном. Пан радник не збудився.

Починало зоріти. Вікном заходив до кімнати милий холодок. Горобці вже відзивалися в саду і на господарських будинках. Сонце починало зазирати у вікно, освічувати двері. Кілька мух, що ночували на печі, збудилося. Почали шукати снідання і відразу впали на небезпечний папір. Застрягли ногами в клей і тільки крильцями гомоніли у смертельній тривозі.

Тим часом цілий рій мух, що ночував у недалекій стайні, побачив, що пастух відчинив двері, і вилетів з радістю надвір. Було ще холодно, отже, рій кинувся за сонцем і залетів просто у вікно радника, а звідси у єго

кімнату. Відразу кільканадцять застряло на паперах і зчинило музику, як у пасіці. Але сотки розлетілися по стінах та по образах і обстанові.

Сонце підійшло вище і, де лиш як муха спала, пробудило її. З кінської стайні вилетіло кілька сот, з-над гною зірвалося кілька тисяч, в кухні загомоніло, як у улію, і почався щоденний літній концерт мух на селі; у кімнаті радника, зверненій до сонця, небавом був тихий, милий гомін: тисячі мух вганяли навзаводи у промінних сонця і співали свої пісні.

Але багато з них було голодних, і они, надибавши голову, руки і виставлені ноги пана радника, шукали на них поживи. Одна доконче завзялася влізти радникові в ніс, але се не повелося, бо він зараз збудився і махнув рукою, кілька сот мух з перестрахом злетіло понад ліжко.

— Господи, що тут мух!

Глянув радник на папери — на кождім бриніло та моцю-валося зі смертю по кільканадцять мух, але сотки, може, й тисячі, літали собі весело і безжурно. Аж тут радника засвербіла рука. Він глянув: на ній були три великі білі плями, мов напухлі, кожда навкруги почервоніла. Всі три аж просилися, щоби їх подряпати. Але пан радник, дбалий про своє здоров'я, знав, що дряпати не вільно, бо, може, се плями від затроєних мух, встав, убрався і зараз пішов до сестри по спіритус. Спіритусу не було, лише міцна горівка. Радник зараз дуже докладно змив пожалені місця, уже не клався спати, тілько, неспокійний, вийшов у сад. Він так любив спати до 8-ї години рано, а тут прийшлося встати по 4-й.

— Може, то затроєні мухи сіли? — питав він швагра при сніданні.

— Не бійся, адже се комарі,— потішав швагер.

— Але ж свербить.

— Не бійся! Перестане!

— Чому ти зняв заслону з вікна? — питалася сестра.— Адже я нарочно гонила вчора мухи з твоєї кімнати і заслонила вікно, щоб рано тебе не збудили.

— Дуже гаряче, дихати нема чим,— відповів радник.

— Треба було зрана заслонити.

Пан радник дивився неспокійно на свою руку, пожалену комарами; она була гарячіша як друга.

— У тебе в селі не було випадку смерті від мухи? — питався він швагра.

— Був перед місяцем.

— Ну, і що?

— Нічого.

— Люди повинні би гноївки зливати нафтою; так стоїть у часописі.

— Іди подивися на мою гноївку і зміркуєш, що я потребував би з п'ять бочок нафти, щоб її зілляти. Цілий гній стілько не варт.

— Що то в хаті! — додала господиня.— Тут ще мало мух. От ходи зі мною до кухні, там побачиш! Щодня топлю їх у сироватці з тисячу — на другий день є натомість три тисячі.

Пан радник не був цікавий побачити сю пасіку мух, тілько подумав собі, що там варяться сі страви, що він їх їсть і буде їсти. І він з якимсь завзяттям дмухнув димом з цигара аж під стелю.

— Тут не впильнуєшся на селі,— говорив священик.— Мені самому не раз аж страшно. Правлю парастас при небіжчику в хаті. На нім рої мух. Баба галузкою зжене їх, а они всі на мене. Що зробиш?

— Справді, неприємно,— потвердив радник і задумався. По сніданні вибрався він на прохід в село. Він так давно

не жив на селі, тілько Пісковате добре тямить. Варто подивитися. Тілько зійшов з горба, де стояло приходство, на дорогу в село, побачив у рові здохлу курку. На ній аж мріло від мух, а багато літало над нею.

Пан радник сплюнув і побажав тому селянинові, що викинув курку в рів, чогось такого, що якби се сталося, не було би єго між живими в одній хвилині. Тим часом се не сталося, і тілько курка не жила, а пан радник уже не пішов у село, лише завернув у поле.

Тут було гарно. Люди жали збіжжя, на полі стояли вже півкопи, ячмені ще зеленіли, гречка цвіла чудово. Радник ішов помаленьку польною доріжкою, курив цигаро і вимахував паличкою. Нараз у праву руку щось єго так вкололо, аж запекло. Він вхопився лівою за ню, оглянувся, побачив, що якась муха відлетіла, але яка,— мара знає. Вжалене місце відразу почервоніло.

— А нехай то чорт побере! — закляв радник і зараз завернув додому.

— Що то може бути? — спитав він швагра на подвір'ї, показуючи єму руку.

— Се, здається, кінська муха тебе вжалила.

— Се не така, як домашня?

— Е, ні, ся як вжалить, то аж заболить. Але ти не бійся!

— Ет! добре тобі казати, а я йду та змию місце горівкою. Може, та муха була на курці в рові, що я бачив. Ой порядки, порядки в тім селі! Я би за ту курку на місяць до арешту всадив.

І з тим пішов до хати змити руку горі вкою.

По обіді панові радникові дуже здрімалося; просто з ніг валився. Він сьогодні встав так рано, як єму вже від років не траплялося,— мусив подрімати. З уваги на діти, мухи, кури, качки і спекоту сестра постелила братові в альтані. Там також не було холодно, все ж таки краще, як у кімнаті.

Пан радник заснув за кілька хвилин. Спав дуже смачно зо дві години, накривши голову часописом. Коли збудився і скинув із себе часопис, забриніла єму пчола майже під самим носом. Він махнув рукою спросоння і в тій хвилі почув на підборідку біль — пчола вжалила єго. Намацав місце рукою і вийняв жільце "ще тепле". Але місце боліло дальше.

Пан радник встав сердитий, як сто чортів, прокляв і пчо-ли, і мед та побіг чимскоріше змивати підборідок горівкою.

— Ти, замість випити, всю горівку зужиєш на змивання,— жартував швагер.

— Ет! Дай мені спокій! — відворкнув радник.— Через ті мухи, комарі, бонки, пчоли і здохлі кури я тут, мабуть, довго не посиджу.

Радник був лихий, швагер знав з власного досвіду, що по обіднім сні чоловік встає не раз лютий зовсім без причини,— отже, й не заводив тепер розмови з радником.

До підвечірку вже гість трохи позабув пчолу, хоч все ще від часу до часу хапався за болюче місце,— говорив лише, що нема-то вакацій, як у чистім готелю над морем, десь на Лідо або взагалі на полудні. Вигоди, купелі, веселі люди, свіже пиво — одним словом, рай, і не за дорогі гроші, тілько дорога туди страшно далека, й она найбільше лякає єго.

По підвечірку пан радник пішов у ліс. Заким дійшов, зігрівся на цілім тілі. Під лісом на окопі усів собі відпочити і закурити папіроску. Приємно було тут посидіти, повітря чисте, запахи смерек, тихенька люба музика мушок у со-няшних промінняхъ, туркотання диких голубів у лісі — а тут перед очима поля, долини, люди на полі... Гарно на світі!

Відпочивши, пан радник пішов у ліс. Походив з годину і був вдоволений. Вже вертав, як під коліном лівої ноги сильно єго заболіло, так мовби хто розжарену на червоно голку запхав у живе тіло. Він через ногавиці потер болюче місце — ще гірше заболіло, а до того, ще й засвербіло несамовито.

— Що за дідько! — здивувався радник і заразом настрашився.

— Адже в таке місце ніяка муха не могла дістатися і через одежу жалом не досягла би.

А під коліном пекло далі, як огнем. Радник вертав додому так скоро, аж засапався. Тут відразу взяв пляшку з горівкою з кредєнсу і пішов до своєї кімнати. Роздягся і хотів подивитися на болюче місце. Грубий живіт не давав єму зігнутися як треба, щоби подивитися під коліно, та й без живота був би небагато там побачив. Тілько рукою намацав грубий гудзок, як фасольку, до того, ще й гарячий. Радник зняв зеркало зі стіни, поставив напротив болючого місця і тілько в зеркал і побачив широке червоне пятно.

Подивився у вікно і побачив швагра.

— Швагре, прошу тебе, ходи-но сюди! Мене знову щось вжалило!

— А то що за біда! — здивувався швагер.— Се вже котрий раз сьогодні?

Від горівки болюче місце ще більше почервоніло, і швагер не міг вгадати, що се могло бути.

— Здається, мурашка,— здогадувався він.

— Та відки ж мурашка, коли в мене скарпетки підв'язані? Куди залізла?

— То, може, крізь штани яка біда вжалила?

— Коли й як? Я не чув! — дивувався радник.— Помацай, яка там гулька.

Швагер помацав,— справді, шкіра ствердла на гульку. Радник подивився на годинник.

— Кажи запрягати коні, я вертаю до Львова. Два поїзди ще захоплю. А по дорозі в місточко вступлю до лікаря.

— Що ти? Здурів, чи що?

— Се моє рішуче слово.

Швагер прикликав на пораду жінку.

— Не роби мені встиду, брате! — просила сестра.— Навіть доби не був! Що самі слуги скажуть? Они знають, що ти приїхав на місяць.

— Не можу, сестричко, я готов ту померти від зараження крові, може, вже завтра.

— Не говори дурниць! От ми жиємо тут роками.

Але радник поставив на своїм — і сестра вже не противилася, коли зміркувала страх брата. Лише радила єму, коли лікар скаже, що нічого страшного, назад вертати.

За півгодини вже візок з радником туркотів по дорозі, а за годину вже лікар д-р Перльмутер оглядав місце під коліном радника і говорив дуже загадочно:

— То може бути від звичайної домової мухи, або і від польової, або від мурашки чорної або червоної, від щипавки, або від комара, або від кліща, або від оси, або від пчоли, або від такого червоного — лікар не знав, як то назвати, або від такого зеленого — і сего не знав назвати...

— Але чи то небезпечне? — допитувався радник.

— То ще не знати. Єжелі та муха сиділа на стерві...

— Я то знаю,— перебив єго радник нетерпеливо.

— Ну-ну, я пану райці щось дам. А завтра я би радив знову прийти.

Д-р Перльмутер приніс амоніак і вату і міцно натер болюче місце. Пан радник зібрався, заплатив, за порогом сплюнув, подивився на годинник і казав візникові спішитися, бо ще би можна захопити вечірній поїзд до Львова.

Справді, захопив і за півгодини вже сидів у вагоні смутний, невеселий та легенько крізь ногавиці обмацував болюче місце. Оно вже не свербіло так, як перше, але боліло...

Що вам ще дальше буду оповідати? На другий день львівський лікар втихомирив радника, що нехай смерті не боїться, се, очевидно, мурашка єго вжалила... А вечором того дня при свіжім пільзнері пан радник думав, чи би не вибратися над море...